

Yapılan Alan Araştırması Seminerlerinin Sunulması ve Deęerlendirilmesi

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ

ALAN ARAŞTIRMASI SEMİNERİ

ALAN ÇALIŞMASI/ETNOGRAFİK ARAŞTIRMA

2015, Mayıs, Ankara

Giriş : Giyinme, insanoğlunun var olduğu günden beri yaşantısında yer alan bir olgudur. İlk çağlarda giyinme, daha çok tabiattan korunma veya doğal çevreye uyum sağlama amacını taşıdığından, yaşanılan çevrenin doğa şartları ve yaşam biçimleri giyim kültürlerinin oluşmasında etkili olmuştur. Örneğin; soğuk ülkelerde yaşayan insanlar avladıkları hayvanların postlarına bürünerek soğuktan korunmaya çalışmışlar, sıcak ülkelerde yaşayanlar ise daha hafif giysilere ihtiyaç duymuşlardır (Karaman, 1974:13).

Daha prehistorik çağlarda, ilk oluşumunda genelde insan vücudundaki belli yerleri örten küçük bitki veya deri parçalarıyla oluşmaya başlayan giysi kültürü, binlerce yerleşim merkezinde ve farklı kültürlerde kendisini üreten toplumları simgeleyen özgün nitelikli yapıya ulaşmıştır (Erden, 1998:5). Günümüzde giyim kültürü karmaşık bir yapıya bürünerek, "vücudu dış etkilere karşı koruyan doğal bir gereksinme olduğu kadar, kişisel görünüş, kendine güven, başarı, ruhsal ve sosyal bakımlardan da kişiyi etkileyen önemli faktör" haline gelmiştir (Kırzioğlu, 1992:11).

Toplumlar geçirdikleri kültürel ve sosyal süreçler sonucunda kendilerine özgü giyim kültürlerini oluştururlarken, aynı zamanda toplumlar arasında ortak giyim kültürleri ortaya çıkmıştır. Buna rağmen ekolojik koşullardaki, dinsel inanç ve değer yargılarındaki ve ekonomik yapılardaki farklılıklar (giysilerde kullanılan obje/malzeme birlikteliğine karşın) toplumlara özgü orijinal giysi kültürlerinin günümüzde belli boyutlarda da olsa varlıklarını sürdürmelerini sağlamaktadır (Erden 1998:5). Özellikle toplumlar arasındaki kültürel ve tarihsel farklılıklar, insanların giyim kültürlerini yaşatmalarında en etkili faktörlerdir.

Keşan, Karadeniz geleneksel kadın giyim kültürünün simgesel unsurlarından biri olmuştur. Karadeniz kadını keşanı başörtüsü, bel kuşağı, omuz şalı, havlu, peştemal gibi gibi işlevlerde kullanmaktadır. Günümüzde ise dekoratif amaçla kullanım yaygındır. Heryörenin birbirinden farklı desenlere sahip keşanları vardır. Daha koyu siyahımsı renkler yaşlılar tarafından kullanılırken, parlak beyaz ve açık kırmızı renkler genç kız ve kadınlar tarafından tercih edilmiştir.

Etimoloji : Keşan sözcüğü farsça bir sözcük olup, keş sözcük kökünden türemiştir. Keş farsçada çekmek anlamına gelir, sonuna gelen -an eki sözcüğe çoğul anlam katarak "çekenler, çekmek" anlamını vermektedir.

Çalışmanın Konusu : Trabzon ve çevresine ait gelenksel kadın giysisi "Keşan" hakkında etnografik bir araştırma. Keşanın tarihi. Bölgedeki insanların özellikle kadınların keşan ile olan ilişkisi. Keşanın sembolize ettiği şeyler. Hangi törenlerde ve ritüellerde nasıl kullanıldığına yönelik incelemeler. Geleneksel kadın giysisi keşan geçmişten günümüze kadar değişikliklere uğramış mıdır?

Çalışmanın Amacı : Keşanın günümüzde kullanılıp kullanılmadığını araştırmak. Keşanın geçmişte ve günümüzde ne amaçla kullanıldığını araştırmak. Diğer başörtülerinden ne farkı olduğunu, keşanın önemini kaybedip kaybetmediğini araştırmak. Bu

yönde bazı sorular sordum ve karşılığında aldığım cevaplar doğrultusunda elde ettiğim veriler:

Keşan artık sadece yaşlı kadınlar tarafından kullanılıyor. Keşanı kullanma sebepleri ise büyüklerinden öyle görmeleri, kültürlerinin bir parçası olması ve alışkanlık haline gelmesi. Görüşme yaptığım yaşlı kadınlar, genç kızken de keşanı kullandıklarını söylediler. Kadınlar kasabaya, köyün merkezine giderken, komşusuna giderken, düğünlerde, kına gecelerinde keşanı, kafasını ve omuzlarını örtecek şekilde üzerlerine atarak kullanıyorlar. Genç kızlara keşan kullanıp kullanmadıklarını sorduğumda aldığım tek cevap kullanmadıkları oldu. Neden diye sorduğumda ise gerek görmediklerini ve keşanın yaşlılara göre olduğunu söylediler. Büyüklerinden keşan giymeleri yönünde baskı görmediklerini söylediler. Keşan kullanan kadınlar; keşansız, erkeklerin olduğu yere gitmenin ayıp olduğunu söylediler ve giymeyenlere "sosyete" gözüyle bakıldığını söylediler. Kadınların büyük çoğunluğu keşanı erkeklerin ilgisini çekmeyecek şekilde vücudunu örtmesi amacıyla üstlerine atarak erkeklerden korunma yöntemi olarak kullanmaktadır.

Sonuç/ Değerlendirme : Osmanlıdan beri Türk giyim kültürünün önemli bir parçası olan keşan, geçmişten bugüne kadar çeşitli değişikliklere uğramasına rağmen, bugün halen Trabzon ve çevre köylerde varlığını sürdürmektedir. Ancak kullanımının gün geçtikçe azaldığı tespit edilmiştir.

Bu çalışma sonunda keşan ile ilgili iki farklı görüşün varlığı tespit edilmiştir. Bir tarafda keşanın geleneksel bir kıyafet olarak korunması gerektiğini söyleyenler, diğer tarafda bu örtünün toplum yaşamından artık kalkması gerektiği söyleyenler. Özellikle yaşlı kadınlar annelerinden öyle gördükleri için evlerinden çıkarken keşanlarını Besmele ile sırtlarına geçirmektedirler.

Yaşlı kadınlar, genç kızların okuma-yazma oranının yükselmesinin etkisiyle köydeki bu örtü geleneğini kırmaya başladığını gözlemlediklerini söylüyorlar. Keşanın kullanılmasına karşı olan bazı

yaşlı kadınlar kendi kızlarına ve gelinlerine keşanı giymeleri konusunda ısrar etmemekte.

Trabzon merkez ve çevresindeki üç köyde yapılan araştırmada kimi kadınların keşanın kullanımı konusunda ikilem yaşadıklarını da göstermektedir. Keşana karşı olmasına rağmen, köy kahvesinin önünden keşansız geçemeyeceğini ifade eden ilk okul mezunu elli iki yaşındaki bir köylü kadını bu ikilemin bir örneğidir. Belli bir yaş grubu için geleneklerin köy yaşamında ne kadar önemli olduğunu da gösteren bu durum, araştırma yapılan tüm köylerde karşılaşılan temel sonuçlardan bir tanesidir.

Yeni yetişenler bu geleneğin kalkmasından yana iken, diğer bir grup hem annelerinden gördükleri hem de kendi düşünceleri gereği keşanın her zaman ellerinin altında olması gerektiğini düşünüyorlar. Herhangi bir örtüden çok daha fazlası olan bu giysi, Trabzon'lu kadınlar ile özdeşleşmiş durumdadır. Eskiden çeyizlerin baş tacı olan keşanın, günümüzde önemini yitirmekte oluşu ise kaybedilen kültürel değerleri hatırlatması açısından bu araştırmadan elde edilen bir başka önemli nokta olmuştur.

Alan Deneyimi : Bu çalışmada giyim kültürümüzün önemli mirasları arasında yer alan keşanın günümüzdeki kullanımını araştırmak amacıyla, bu giysinin halen giyilmekte olduğu Trabzon il merkezinde ve Of ilçesine bağlı "Cumapazarı", "Taşhan" ve "Çataldere" köylerinde araştırmalar yapılmıştır. Trabzon'un Of ilçesine bağlı yukarıda sözü edilen üç köyün geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Köylerde fındık ve çayın yanı sıra patates, mısır, fasülye verimli bir şekilde üretilmektedir. Fındık ve çay bölge insanını istenilen düzeyde kalkındırmadığından büyük şehirlere göç olmuştur. Köyün kadınları tarla işlerinin yanında hayvan bakımı ile de uğraşarak aile geçimlerine yardımcı olmaktadır. Köylerin coğrafi yapısı dağlıktır ve evler bu dağların üzerine yapılmıştır, evler arasında 15-20 metre mesefa vardır. Bu üç köy birbirine komşu köylerdir. Bu

köyler Of merkeze yaklaşık 12 kilometre uzaklıkta Trabzon merkeze ise 60 kilometre uzaklıktadır. Köylerde, Karadeniz iklimi görülmektedir. Yağış oranının yüksek olması bölgedeki bitki örtüsüne yansımış olup yeşil ve ormanlık alanın sıklığı dikkat çeker. Cumapazarı köyünde bir ilköğretim okulu vardır. Taşhan köyünde bir ortaöğretim okulu ve sağlık ocağı mevcuttur. Köylere ulaşımı sağlayan yol bir kısım beton bir kısım toprak olup köylerde elektrik ve sabit telefon vardır. Cumapazarı ve Taşhan köylerinin toplam nüfusu yaklaşık iki bin civarındadır, Çataldere köyünün nüfusu yaklaşık 600 kişidir. Köylerin hepsinde sadece Türkçe konuşulmaktadır ve nüfusun tamamı Müslüman Türk'tür.

Keşanın yukarıda söz edilen köylerdeki kullanımı hakkında bilgi edinmek amacıyla, her köyde keşan giyen ortalama 5-10 kadınla görüşme yapılmış; keşan giyen kadınların yanısıra, bu kıyafeti giymeyi tercih etmeyen kadınların görüşleri de alınmıştır. Çalışma yaptığım bölgenin yerlisi olduğum için ulaşımda, nerde, ne zaman, nasıl, kimlerle çalışma yapacağım gibi konularda sıkıntı yaşamadım.

Yöntem:

Yüz yüze görüşme ve kaynak taraması yapılmıştır.

Bölgedeki insanlarla görüşülerek bilgi toplanmıştır.

Kaynakça :

Çelik, Ali. (1999). Trabzon Şalpazarı Çepni Kùltürü. Trabzon: TC Trabzon Valiliđi İl Kùltür Müdürlüđü Yayını-8.

Erden, Atilla. (1998), Anadolu Giysi Kùltürü/Anatolian Garment Culture, Ankara: Dumat Ofset.

Karaman, Z.S. (1974), Giyim ve Diki. Ankara, Ankara Basın ve Ciltevi.

Kırzioğlu, N. G. (1992), Giyim Sanatı ve Kişisel Görünüm, Ankara.

Korkmaz, M. Akif, (2010), Trabzon Ağasar Kadın Giysileri, Zeitschrift für die Welt der Türken, Makale